

Списание „Сигурност” - м. Септември 2016 г.

НЕПОЗНАТИЯТ ОБРАЗ НА БЪЛГАРСКОТО РАЗУЗНАВАНЕ. МАЛКО ПОЗНАТИЯТ ОБЛИК НА БЪЛГАРСКОТО РАЗУЗНАВАНЕ.

Началото на Българското външнополитическо разузнаване се поставя на 23 май 1947 г. с правителствено постановление. Тази дата официално се отбелязва и като професионален празник на българските разузнавачи. До тогава България има само военно разузнаване, създадено през 1908 г., в навечерието на Балканските войни. Външнополитическото разузнаване стартира като самостоятелна структура с един отдел към тогавашната Дирекция Държавна сигурност в системата на МВР. Впоследствие отделите стават три, прерастват в управление, и после в Главно управление, което през 1990 г. е извадено от структурите на МВР под името Национална разузнавателна служба към президента на Републиката. От скоро службата вече е ДАР – Държавна агенция „Разузнаване” към Министерския съвет.

При промените от 1989 г. българското външнополитическо разузнаване е в добро състояние, с ясно оформени няколко основни направления: политическо, икономическо, научнотехническо, контраразузнавателно, културноисторическо, информационно-аналитично, техническо, нелегално и активни мероприятия. Численият му състав надхвърля 1000 души разузнавачи от няколко поколения, болшинството от тях утвърдени и доказани професионалисти, с разнообразни граждански професии и солидни езикови познания. За постигнати сериозни резултати в агентурно-оперативната и информационна работа много от тях са награждавани с високи български и чуждестранни отличия. Офицер от разузнаването за придобита високотехнологична информация бива отличен и с престижното някога звание „Герой на социалистическия труд.” През 1989 г., годината при смяната на системата, 35 разузнавачи са с научни степени, като доктори, кандидати на науките, доценти и професори, а двама са академици. От личния състав на разузнаването на високи длъжности в държавни и стопански ведомства в различно време са издигнати 6 министри, множество заместник-министри и заместник председатели на държавни комитети, директори на стопански обединения, посланици, търговски представители и ръководители на задгранични представителства и фирми, съветници в министерства и държавни комитети. Разузнавачи заемат отговорни длъжности и в апарата на ЦК на БКП, издигани са за секретари на окръжни и градски

комитети на БКП, за председатели на окръжни и общински народни съвети. Партията – държава използва доста рационално кадрите на разузнаването в партийните, гражданските и икономическите структури.

След промените от 1989 г. 9 разузнавачи са избирани за народни представители, някои от тях в няколко поредни парламента, други са използвани като експерти, съветници и консултанти на партии от целия политически спектър. Като твърчески личности се изявяват 61 бивши разузнавачи, в областта на поезията, белетристиката, мемоарната литература, краеведството, журналистиката, науката и изкуствата. Произведенията на някои от тях са със съществен принос в българската духовност. Тези факти са сериозен атестат и признание за управленческите способности и интелектуалните възможности на българските разузнавачи. Като цяло обаче, главно по идеологически предръсъдъци и намесата на външни сили болшинството от кадрите на разузнаването в годините на прехода биват разпиляни, подценяват се възможностите им и не се оползотворява потенциала им.

Златният фонд на българското разузнаване от годините на социализма е неговия агентурен и сътруднически апарат. Промените го сварват с контингент от няколкостотин надеждни агентурни източници на секретна информация, преимуществено чуждестранни граждани. Те са изграждани с години, от няколко поколения разузнавачи и представляват най-ценния му капитал. Средногодишният темп на увеличение на агентурта е от 6 до 8 процента. Сред тях в основните разузнавани страни има министри, високопоставени държавници и политици, ръководители на партии, висши военни, водещи журналисти, политолози и социолози, учени, дипломати от всякакъв ранг, служители в международни организации, перспективни млади хора, все достойни, истински приятели на България. Не малка част от тях работят без възнаграждение, по патриотични и идейни подбуди, като приятели на българския народ и българската държава, а не рядко и поради лична привързаност и симпатии към български разузнавачи. Когато в страната започва масираната атака срещу органите за сигурност, в това число и срещу разузнаването, тяхното сатанизиране и размахването на досиета, голяма част от тях, загрижени за своята сигурност и съдбата си, изпадат в паника, спират да идват на срещи и прекъсват контактите си с разузнаването ни. Един от тях идва в София и без да бъде регистриран, че е влязъл в страната, в транзитната зала на летището, не си тръгва обратно, докато в негово присъствие не се унищожават всички писмени и документални информационни

съобщение предавани от него. Особено ценен агент загубва работата си, изпада в материално затруднение и разузнаването му предлага материална помощ. Пред водещия го оперативен работник заявява: „Проклинам деня в който се съгласих да работя за вас. Нощем сънувам кошмари. Всеки момент чакам да се позвъни на нратата ми и да ме арестуват. Живея от социални помощи, но не ви искам парите.” Млада особено атрактивна българка след бурни интимни преживявания с високо поставен чуждестранен държавник, по задание на разузнаването успява да го мотивира към сътрудничество. Той предоставя свръхсекретна информация по широк спектър от проблеми. Когато в София секретни материали взеха едва ли не да се предлагат и по будките за вестници, тя загрижена за своята и на приятеля си съдба всеки ден звъни на дадения ѝ служебен телефон за връзка и през сълзи моли да се помогне на нея и приятеля и за да не се случи най-лошото с тях. Посъветвана е да напусне България. Дано е щастлива в новата си Родина. Един от най-ценните агенти на разузнаването се замонашва и така се скрива от хорските погледи в манастир, за да избегне съдебно преследване. Едва ли по света има държава, която така безотговорно да се е отнесла към съдбата на хора, служили ѝ безкористно, подлагайки се на непредвидими рискове. Човешкият фактар в разузнаването е основен. Правени са много безуспешни опити да бъде заменен с други средства, но това поне за сега не се отдава. Престъпление е такъв капитал да се пропилява с лека ръка.

Преди разпада на държавността разузнаването предоставя на ползвателите средно по 12 секретни информационни съобщения на ден, издава седмични и месечни бюлетини с анализи, оценки и прогнози на важните за България политически процеси протичащи на Балканите, в Европа и света. Освен от собствени източници, сериозни информации в разузнаването постъпват и по линия на обмена със сродните разузнавателни служби на социалистическите страни, с които то е в своеобразен работен разузнавателен пул. В разузнаването и в другите поделения на МВР на един етап са „пробити”, четат се и се ползват 37 шифъра на специални служби, държавни и граждански ведомства на разузнаваните страни и по силата на вътрешноведомствена разпоредба цялата постъпваща по този канал информация се предоставя за обработка в разузнаването. Съсредоточаването и обработката на информацията от собствени източници, международен обмен и дешифър, в един център дава особена тежест и достоверност на информационния продукт на разузнаването. При подготовката за честите си задгранични визити,

като се запознавал с доклада на разузнаването, Тодор Живков отбягвал да чете информационните справки на другите ведомства. По балканската проблематика българското разузнаване е водещо сред разузнаванията на социалистическите страни и с мнението му партньорските служби се съобразяват. По информации и предложения на разузнаването са взимани важни политически решения за нормализиране на взаимоотношенията ни с много страни, особено със съседите ни на Балканите, отлагани и напластявани с години. Разузнаването предвижда своевременно падането на шаха в Иран и идването на власт на аятоласите и предпазва страната от колосални, с непредвидими последици икономически загуби. Първо сред разузнаванията на социалистическите страни българското разузнаване сигнализира за резкия завой, който ще предприеме Египет във външнополитическата си ориентация след смъртта на Насър и идването на власт на Садат, характеризиращ се с отказ на тясно сътрудничество със СССР и източноевропейските страни и постепенна проамериканска ориентация на страната. От източници на българското разузнаване се получават първите сигнали за зреещите революционни процеси в Етиопия и Афганистан. По данни на разузнаването ни са осуетени заговори и атентати срещу държавни глави на приятелски страни и техни индустриални и военни обекти. Съществен е приносът на българското разузнаване и в подписването на споразуменията САЛТ-1 и САЛТ-2 между СССР и САЩ. От негови източници на съюзниците се предоставят най-точни данни за разположението на ракетноядрения потенциал на САЩ и НАТО, което ускорява финализирането на зациклия преговорен процес. След подписване на договорите САЛТ 1 и 2, оценката на партньорските служби е че благодарение на информацията на българското разузнаване НАТО се поставя „на колене”. Лейди Стела Ремингтън, дългогодишен началник на авторитетната английска контразузнавателна служба М-5, споделя в интервю пред българска медия, че студената война не прераства в „гореща”, благодарение на разузнаванията на двата лагера. Скромнен принос за това студената война да не прерастне в „гореща” имат и българските разузнавачи.

През 1978 г българското разузнаване, единствено сред разузнаванията на социалистическите страни придобива концепцията на запада за ликвидиране на комунизма като теория и практика в световен мащаб за период от 50- 60 години, някъде през 2020 до 2030 година. Авторите на концепцията бъркат с около половин век, но не тяхна е заслугата за краха на световната социалистическа общност. Когато докладвали

документа на Тодор Живков, с присъщия му израз, шеговито казал: „Социализма и Господ не може да го унищожи.“ Случилото се със „социализма“ показва, че и Господ е безпомощен.

Като особено силна страна на българското разузнаване се утвърждава наукотехническото му направление, НТР. Приносът му в икономиката на страната е несъизмерим в цифри. Познавачи твърдят, че приходите от предоставяната на потребителите информация от НТР далеч надхвърлят всички разходи на българското разузнаване. На практика то се самоиздържа. По придобити от НТР информации и технологии в България се създават модерни предприятия, откриват се десетки хиляди нови работни места и се обновяват цели клонове на индустрията. Някои от малкото оцелели след вандалската приватизация предприятия още работят по технологии придобити от НТР.

Българското разузнаване през 80-те години на миналия век аргументирано предлага на управляващите държавата да не се ангажира с нефтената концесия в Либия. Гласът му не бива чул и в горещите пясъци на либийската пустиня потъват няколкостотин милиона долара грешни народни средства.

През 1987 г., далеч преди началото на масовите протести и появата на гражданския комитет за защита на Русе, с придобитата от специалисти на НТР модерна апаратура се документира обгазяването на града от румънските химически заводи в Гюргево. Прави се пълен анализ на обстановката и се прогнозираат последиците за населението, ако това не се преустанови. Поради деликатните с Румъния взаимоотношения, партийното и държавно ръководство не реагира адекватно и се предприемат някакви половинчати мерки едва когато проходащото гражданско общество в страната надигна глас.

В годините на студената война, в периода на най-остро противопоставяне, средно годишно разузнаването регистрира по около 30 вербовъчни подхода към български граждани на работа зад граница, сред които дипломати, журналисти, специалисти на работа в развиващите се страни и така ги предпазва от оплитането им в шпионаж срещу родината. Нашите тогавашни противници разглеждаха България като трамплин за агентурно проникване в СССР, поради близките отношения на народите на двете страни в народностен и исторически аспект и разработваха активно всички българи на отговорни постове, завършили образованието си в СССР.

В актива си разузнаването ни има вписани множество разкрити терористични заплахи, разобличени агенти на чужди разузнавания и

контраразузнавания. Сега, за почти четвъртвековен преход не се е чуло за разкрит в България чужд агент.

Феномен в световната разузнавателна практика е нашето културноисторическо разузнаване. То няма аналог в света и допринася много за попълване на част от празнотите на ограбеното ни през вековете културноисторическо наследство.

Сериозни резултати имат нелегалното направление за работа, отделът за активни мероприятия и техническите служби.

Разузнаването ни изнася на плещите се основната тежест на борбата за разобличаване на чудовищното, от край до край измислено в щабквартирите на някогашните ни основни противници и сега стратегически съюзници българско участие в покушението срещу папа Йоан Павел II; България им предостави цялата документация, а те мълчат сякаш нищо не се е случило.

Разузнаването консолидира голяма част от българските колонии по света и успешно се противопоставя на асимилаторските стремежи на съседни страни сред българската диаспора, чрез откриване на консулства, създаване на землячески дружества, изпращане на свещеници, даване амнистия на емиграцията по повод важни годишнини и др. То противодейства успешно на проникването в България на ислямския фундаментализъм, на вредни, отречени и непризнати в България чуждестранни религиозни течения, секти и пр. Българското разузнаване е съпричастно към извършените промени в България на 10.11.1989 г. Тогавашният му началник генарл Владо Тодоров застава зад реформаторите в БКП подготвящи смяната на системата и поставя разузнаването на тяхно разположение. В сградата на разузнаването се извършват последните договорки за предстоящия пленум на ЦК на БКП. В деня на пленума на състава е разпоредено да не напуска работните си места, а на ръководния състав да не предоставя информация на никого, включително на членове на Политбюро на ЦК на БКП. Българските разузнавачи бяха подготвени за промените, желяеха ги и се стремяха към тях, разбира се не в този уродлив вид, в който се извършиха.

Чрез свои източници на отговорни позиции в страни извършили преход от тоталитарно към демократично общество преди нас, разузнаването предлага варианти за по-различен модел на българския преход, но управляващите подценяват възможностите му. Довериха се на случайни хора, чужди съветници и страната ни изпадна в колапс, в безкраен преход. От средно развита индустриална страна, със стабилно

образование, здравеопазване и социална система, днес сме най-бедната и изостанала страна в ЕС.

След рухването на социалистическата общност и ликвидиране на Варшавския договор, предателства извършват разузнавачи от СССР, ГДР, Чехия, Полша и Унгария. Поне официално, до сега не се е чуло за измяна на български разузнавач. Обвинени във всички земни грехове, изхвърлените безцеремонно от службата български разузнавачи запазват достойнството си, не се продават, и заедно с народа си носят бремето и несъвършенствата на безкрайния, опорочен преход.

Анализатори на MOSAD, израелското разузнаване, на които компетентността и професионализма трудно могат да се оспорят, изследващи дейността на тайните служби по света в годините на студената война нареждат българското разузнаване в десетката на най-ефективните разузнавателни служби в света.

Дългогодишният директор на френското контраразузнаване DST Ив Моне, вече като пенсионер, през 2014 г. гостува на Асоциацията на разузнавачите от запаса и на среща с български разузнавачи, работили в различно време във Франция, споделя, че неговата служба нареждала по активност и ефективност българското разузнаване на трето място сред разузнаванията на социалистическите страни, непосредствено след разузнаванията на СССР и ГДР.

В оценките може в някаква степен да има субективизъм, но те са от сериозни служби, извършени са на основата на задълбочени анализи и са взети под внимание конкретни, реални показатели.

Голяма част от дейността на разузнаването ни от годините на социализма и студената война, в периодите на най-остро противопоставяне между Изтока и Запада остават скрити за българската общественост. В действащия сега закон за досиетата то се третира като репресивна структура и голяма част от архивите му са разсекретени. При написването и приемането на този закон обаче, законодателят е записал и член 32, алинея 1, в който дословно се казва: „Не се разкриват и публично оповестяват документи, чието разкриване или публично оповестяване би увредило интересите на Република България в международните отношения или би създадо сериозна опасност за живота на дадено лице.” За критиците на българското външнополитическо разузнаване този член като че ли не съществува, а зад него се крие голяма част от истинската му същност, облика му, там се съхраняват неговите върхови достижения и най-съкровени тайни.

Комисията и многобройните т.н. изследователи, ползватели и прочие архивари ровещи в архивните папки и досиета на разузнаването, някои

от които превърнаха това в доходоносна професия и се препитавт не лошо, боравят с разузнвателна информация втора ръка, извън обсега на член 32, алинея първа и за това много често част от оценките им се разминават с реалностите. Когато към това се прибавят политизицията, некомпетентността и тенденциозността, селективния подход при интерпретация на факти и събития, намесата на чужди сили и пр. на широката българска общественост се натрапва и внушава погрешна, изкривена представа за истинската същност на българското разузнаване от годините на социализма. Реална оценка на българското разузнаване от годините на социализма може да се даде тогава, когато се разсекрети документацията защитена от член 32. Идните поколения ще бъдат по-мъдри от нас и несъмнено ще оценят обективно истинската същност на българското разузнаване и приноса му в икономиката, стабилността и сигурността на страната.

Българската общественост, гражданското ни общество сериозно и настойчиво трябва да поставят въпроса за закриване на комисията по доситетата и предаване на предоставените ѝ архивни документи на бившата Държавна сигурност във фондохранилищата на Държавна агенция „Архиви”. До момента няма оценка каква беше ползата от тази комисия, но вредите от нейната дейност се усещат ежедневно. Тя е сериозен дразнител на общественото съзнание. Дейността ѝ разединява българската нация, скандализира и конфронтира обществото, опетни името на достойни българи използвани от разузнаването, разклати за дълго доверието на голяма част от народа в органите за сигурност. Страната е залята от престъпност. Не се разкриват и наказват крупни престъпления, терористични актове, корупционни практики. Като страна на кръстопът на Балканите и Европа, граница между православието и исляма, България винаги е била в центъра на всички крупни балкански, европейски и световни конфликти. Международната обстановка понастоящем е усложнена до краен предел. В ход е нова студена война. Зреят събития с непредсказуем развой и последствия. Локалните конфликти около нас не само не се тушират, а се разрастват. Мигрантската вълна виси над страната ни като дамоклев меч и ако лавината се отприщи, няма да я спрат нито скъпите телени заграждения, нито армията и полицията ни. Повече от всякога българските органи за сигурност, особено разузнаването се нуждаят от спокойствие и доверие на обществото в тях, за да са в крак с времето и компетентно да предсказват задаващите се предизвикателства пред страната.

Светът не се променя към по-добро и сега повече от когато и да било на управляващите е нужна достоверна, изпреварваща информация за зреещите събития. Секретна информация за външните заплахи за националната сигурност на страната може да се придобива само от сериозни агентурни източници, но едва ли българските органи за сигурност могат да ги придобиват в обстановка на постоянното им сатанизиране и изнасяне на обществен показ дейността им. Постоянната вакханалия с досиетата отблъсква българи и чужденци да сътрудничат на българските тайни служби. Специалните служби на страната са гръбнакът на нейната сигурност и гарант за спокойствие на гражданите и трябва да се оставят на спокойствие.

Заиграването с досиетата беше грешен ход. Нанесе тежки поражения на националната сигурност. Българската общественост, гражданското общество, българските политици и държавници трябва да осъзнаят необходимостта от закриването на комисията по досиетата. Това ще допринесе за успокояване на обстановката в страната, връщане на доверието в органите за сигурност и подобряване на ефективността на работата им.

Атанас Кременлиев